

Đa tử trà lá nhỏ (*Polyspora microphylla* Luong, Nguyen et Truong) một loài mới thuộc họ Chè (Theaceae) ở Việt Nam

Luong Văn Dũng^{1*}, Nguyễn Thị Liễu¹,
Trương Quang Cường², Nguyễn Trung Thành³

¹Khoa Sinh học, Trường Đại học Đà Lạt, 01 Phù Đổng Thiên Vương, Đà Lạt, Việt Nam

²Vườn Quốc gia Bidoup-Núi Bà, Đa Nhim, Lạc Dương, Lâm Đồng, Việt Nam

³Khoa Sinh học, Trường Đại học Khoa học Tự nhiên, 334 Nguyễn Trãi, Thanh Xuân, Hà Nội, Việt Nam

Nhận ngày 6 tháng 01 năm 2016

Chỉnh sửa ngày 28 tháng 01 năm 2016; Chấp nhận đăng ngày 28 tháng 6 năm 2016

Tóm tắt: Đa tử trà lá nhỏ (*Polyspora microphylla* Luong, Nguyen et Truong) là loài mới thuộc họ Chè (Theaceae). Đặc điểm cơ bản của loài là cây gỗ nhỏ. Lá hình bầu dục rất hẹp đến hình giáo ngược, dài 4-7,5 cm, rộng 1,3-2 cm; đầu lá tù, lõm ở giữa. Hoa 1-3 ở đầu cành, đường kính 2,5-3,5 cm, gần như không cuống. Lá bắc nhỏ 2-3, hình gần tròn, sớm rụng, cao 3-4 mm, rộng 3-4,5 mm, mặt ngoài có lông. Lá đài 5, hình gần tròn, cao 4-4,5 mm, rộng 4,5-5 mm, mặt ngoài có lông. Cánh hoa 5, hình trứng ngược, màu vàng nhạt, cao 1-2,2 cm, rộng 0,8-1,2 cm, mặt ngoài có lông. Bầu hình trứng, 5 ô, cao 3 mm, rộng 2,5 mm, có lông; vòi nhụy liền, dài 3-4 mm, có lông ở gốc. Nhị nhiều, 3 vòng; chỉ nhị vàng, dài 4-5 mm, không lông. Quả hình bầu dục, rộng 8-9 mm, cao 1,6-2 cm, trụ giữa dài 1,3-1,5 cm; quả 5 ô, mở 5 mảnh, mỗi ô 3-5 hạt. Hạt hình elip có cánh, rộng 3-3,5 mm, dài 7-8 mm.

Từ khóa: Đa tử trà lá nhỏ, *Polyspora*, loài mới.

1. Đặt vấn đề

Chi Đa tử trà (*Polyspora* Sweet) là một chi trong họ Chè (Theaceae) với khoảng 40 loài, phân bố chủ yếu ở Đông và Đông Nam châu Á (Bartholomew B. & Ming T. L., 2005) [1]. Phần lớn các loài trong chi này được tách ra từ chi Gò đồng (*Gordonia* J.Ellis) dựa trên kết quả phân tích sinh học phân tử (Prince & Parks, 2001; Yang *et al.*, 2004) [2, 3]. Ở Việt Nam, đến thời điểm trước bài báo này, số loài thuộc chi *Polyspora* được tổ hợp và công bố mới có 10

loài, trong đó Lâm Đồng có 4 loài (*P. bidoupeensis*, *P. intricata*, *P. huongiana* và *P. tonkinensis*) [4-8]. Tháng 2/2016, khi nghiên cứu đa dạng thực vật khu vực Hòn Giao, điểm ranh giới giữa tỉnh Lâm Đồng và tỉnh Khánh Hòa, chúng tôi đã thu được một số mẫu vật thuộc chi *Polyspora*. Sau khi tiến hành nghiên cứu và so sánh với các loài khác trong chi *Polyspora*, chúng tôi xác định đây là loài mới và được đặt tên khoa học là *Polyspora microphylla*, tên tiếng Việt là Đa tử trà lá nhỏ vì đặc điểm lá nhỏ, với kích thước 4-7,5 cm x 1,3-2 cm, kích thước rất nhỏ so với các loài Đa tử trà khác.

* Tác giả liên hệ. ĐT.: 84-983491858
Email: luongvandungdl@gmail.com

2. Vật liệu và phương pháp nghiên cứu

Vật liệu là mẫu vật lưu giữ tại Bảo tàng thực vật Đại học Đà Lạt (DLU), với các số hiệu DL.160201, DL.160202, DL.160203, DL.160204 và DL.160205. Mẫu vật khô các loài thuộc chi *Gordonia* lưu giữ tại Viện Sinh học nhiệt đới (VNM); Trường Đại học Khoa học tự nhiên, Hà Nội (HNU).

Chúng tôi đã áp dụng phương pháp so sánh hình thái thực vật để phân loại. Sử dụng khóa lưỡng phân để xây dựng khóa phân loại cho các loài thuộc chi *Polyspora* ở Việt Nam.

3. Kết quả nghiên cứu

Đặc điểm loài Polyspora microphylla Luong, Nguyen et Truong, sp. nov. (Hình 1)

Cây gỗ nhỏ; lá non và cành non màu đỏ nâu, không lông. Lá hình bầu dục rất hẹp đến hình giáo ngược, dài 4-7,5 cm, rộng 1,3-2 cm, hai mặt không lông; gân phụ mờ nhạt, gân chính nổi rõ mặt dưới; mép lá có răng tròn đến 1/2 lá, không gợn sóng; đầu lá tù, lõm ở giữa; gốc lá hình nêm hoặc hình mũi tên; cuống lá dài 3-5 mm, không lông. Hoa 1-3 ở đầu cành, gần như không cuống, đường kính 2,5-3,5 cm; nụ hoa hình cầu, có lông, kích thước 7-8 mm. Lá

bắc nhỏ 2-3, hình gần tròn, sớm rụng, cao 3-4 mm, rộng 3-4,5 mm, mặt ngoài có lông. Lá dài 5, hình gần tròn, cao 4-4,5 mm, rộng 4,5-5 mm, mặt ngoài có lông. Cánh hoa 5, hình trứng ngược, màu vàng nhạt, cao 1-2,2 cm, rộng 0,8-1,2 cm, mặt ngoài có lông. Bầu hình trứng, 5 ô, cao 3 mm, rộng 2,5 mm, có lông; vòi nhụy liền, dài 3-4mm, có lông ở gốc. Nhị nhiều, 70-80 nhị; 3 vòng, vòng ngoài dính ở gốc và dính với gốc cánh hoa; chỉ nhị vàng, dài 4-5 mm, không lông. Quả hình bầu dục, cao 1,6-2 cm, rộng 8-9 mm, trụ giữa dài 1,3-1,5 cm; quả 5 ô, mở 5 mảnh, mỗi ô 3-5 hạt. Hạt hình elip có cánh, rộng 3-3,5 mm, dài 7-8 mm cả cánh.

Mùa hoa tháng 1-3; mùa quả tháng 10-12.

Sinh thái và phân bố: Rừng lá rộng thường xanh, mây mù, độ cao 1400-1500 m, khu vực Hòn giao, Vườn Quốc gia Bidoup-Núi Bà (ranh giới tỉnh Lâm Đồng và Khánh Hòa). Đa tử trà lá nhỏ thường mọc với các loài Pomu, Cồng nhám, Đỗ quyên đỏ, Thông tre.

Mẫu chuẩn (Typus): Hòn giao, Vườn Quốc gia Bidoup-Núi Bà (ranh giới tỉnh Lâm Đồng và Khánh Hòa), *Trương Quang Cường, Lương Văn Dũng, Trần Hoàng Thân, Đỗ Công Thuận, DL. 160201* (Holotype, DLU; Isotype, DLU, HNU); *DL.160202* (Paratype, DLU).

Khóa phân loại các loài thuộc chi Polyspora ở Việt Nam

1a. Cành non không lông

2a. Đầu lá nhọn

3a. Cánh hoa không lông

4a. Hoa không cuống, bầu 3 .....1. *Polyspora intricata*

4b. Hoa có cuống, bầu 4-5 ô

5a. Cuống hoa dài 3-4 mm, bầu 5 ô.....2. *Polyspora bidoupensis*

5b. Cuống hoa dài 7-10 mm, bầu 4 ô.....3. *Polyspora nivea*

3b. Cánh hoa có lông

6a. Hoa màu trắng .....4. *Polyspora gigantiflora*

6b. Hoa màu hồng.....5. *Polyspora huongiana*

2b. Đầu lá tù, lõm ở giữa

7a. Cánh hoa có lông.....6. *Polyspora microphylla*

- 7b. Cánh hoa không lông
 8a. Hoa màu trắng.....7. *Polyspora axillaris*
 8b. Hoa màu cam.....8. *Polyspora tonkinensis*
- 1b. Cành non có lông
 9a. Đầu lá nhọn, không lông
 10a. Cánh hoa có lông, màu vàng.....9. *Polyspora balansae*
 10b. Cánh hoa không lông, màu trắng.....10. *Polyspora ampla*
 9b. Đầu lá tù, có lông hình sao .....11. *Polyspora gioii*

Khi so sánh với các loài khác thuộc chi *Polyspora* trên thế giới, loài *Polyspora microphylla* có đặc điểm gần gũi với loài *Polyspora hainnanensis* về hình thái, kích thước của lá, hoa và quả. Nhưng có những đặc điểm khác biệt rất rõ ràng, thể hiện ở Bảng 1.

Bảng 1. Bảng so sánh đặc điểm loài *Polyspora microphylla* và *Polyspora hainnanensis*

Đặc điểm	<i>Polyspora hainnanensis</i> (*)	<i>Polyspora microphylla</i>
Hình dạng lá	Hình bầu dục hẹp đến giáo ngược	Hình bầu dục hẹp đến giáo ngược
Kích thước lá	8-13 × 2-3 cm	4-7,5 × 1,3-2 cm
Gốc lá	Hình nêm	Hình nêm hoặc hình mũi tên
Đầu lá	Nhọn	Tù và lõm ở giữa
Mép lá	Khía răng nhọn, gợn sóng	Khía răng tròn, phẳng
Chiều dài cuống lá	5-10 mm	3-5 mm
Phát hoa	Đơn độc ở đầu cành	1-3 hoa ở đầu cành
Đường kính hoa	4 cm	2,5-3,5 cm
Chiều dài cuống hoa	5 mm	2-3 mm
Lông ở cuống hoa	Có lông	Có lông
Lá bắc nhỏ	3	3 hoặc 4
Số lá đài	5	5
Hình dạng lá đài	Hình gần tròn đến hình trứng rộng	Hình gần tròn
Chiều dài lá đài	6-7 mm	4,5-5 mm
Lông ở lá đài	Mặt ngoài có lông	Mặt ngoài có lông
Số cánh hoa	5	5
Màu sắc cánh hoa	Trắng	Vàng nhạt
Dạng cánh hoa	-	Hình trứng ngược
Chiều dài cánh hoa	2-2,5 cm	1,2,2 cm
Chiều dài nhị	0,8-1,0 cm	0,4-0,5 cm
Lông chỉ nhị	Không lông	Không lông
Lông của bầu	Có lông tơ	Có lông tơ trắng
Số ô của bầu	5 ô	5 ô
Chiều dài vòi nhụy	0,8-1 cm	0,3-0,4 cm
Lông của vòi nhụy	Có lông tơ	Có lông tơ trắng ở gốc
Hình dạng quả	Hình bầu dục	Hình bầu dục hẹp
Kích thước quả	1,5-2,5 × 0,9-1,4 cm	1,6-2 × 0,8-0,9 cm
Hạt	Có cánh, dài khoảng 1 cm	Có cánh, dài 0,7-0,8 cm

(*) Tham khảo theo Min Tianlu, Bruce Bartholomew, 2007[9].

4. Kết luận

Đa tử trà lá nhỏ với tên khoa học *Polyspora microphylla* Luong, Nguyen et Truong là loài thực vật mới cho khoa học.

Tài liệu tham khảo

- [1] Bartholomew B. & Ming T. L., *New combinations in Chinese Polyspora (Theaceae)*, *Novon* 15 (2005) 264.
- [2] Prince L. M. & Parks C. R., *Phylogenetic relationships of Theaceae inferred from chloroplast DNA sequence data*, *Amer. J. Bot.* 88 (2001) 2309.
- [3] Yang S. X., Yang J. B., Lei L. G., Li D. Z., Yoshino H. & Ikeda T., *Reassessing the relationships between Gordonia and Polyspora (Theaceae) based on the combined analyses of molecular data from the nuclear, plastid and mitochondrial genomes*, *Plant Syst. Evol.* 248 (2004) 45.
- [4] Lecomte H., *Flore Générale de L'Indo-chine*, Tome 1, Paris, 1907 - 1937.
- [5] Phạm Hoàng Hộ, *Cây cỏ Việt Nam*, Quyển I, Nxb. Trẻ, TP. Hồ Chí Minh, 1999.
- [6] Đại học Quốc gia Hà Nội, Trung tâm Khoa học tự nhiên và Công nghệ Quốc gia, *Danh lục các loài thực vật Việt Nam*, Tập II, Nxb. Nông nghiệp, Hà Nội, 2003.
- [7] Orel G., Wilson P. G., Curry A. S. & Luu H. T., *Polyspora huongiana sp. nov. (Theaceae) from Vietnam and notes on related species*, *Nordic J. Bot.* 30 (2012) 47.
- [8] George Orel, Peter G. Wilson, Anthony S. Curry, Hong Truong Luu, *Two new species of Polyspora (Theaceae) from Vietnam and new combinations for some Asian species*, *Willdenowia* (2013) 43.
- [9] Ming T. L. & Bartholomew B., *Theaceae*, 366-478 in: Wu Z. Y., Raven P. H. & Hong D. Y. *Flora of China 12*, Beijing: Science Press; St. Louis: Missouri Botanical Garden Press, 2007.

Polyspora microphylla Luong, Nguyen et Truong a New Species of Tea Family (Theaceae) in Vietnam

Luong Van Dung¹, Nguyen Thi Lieu¹,
Truong Quang Cuong², Nguyen Trung Thanh³

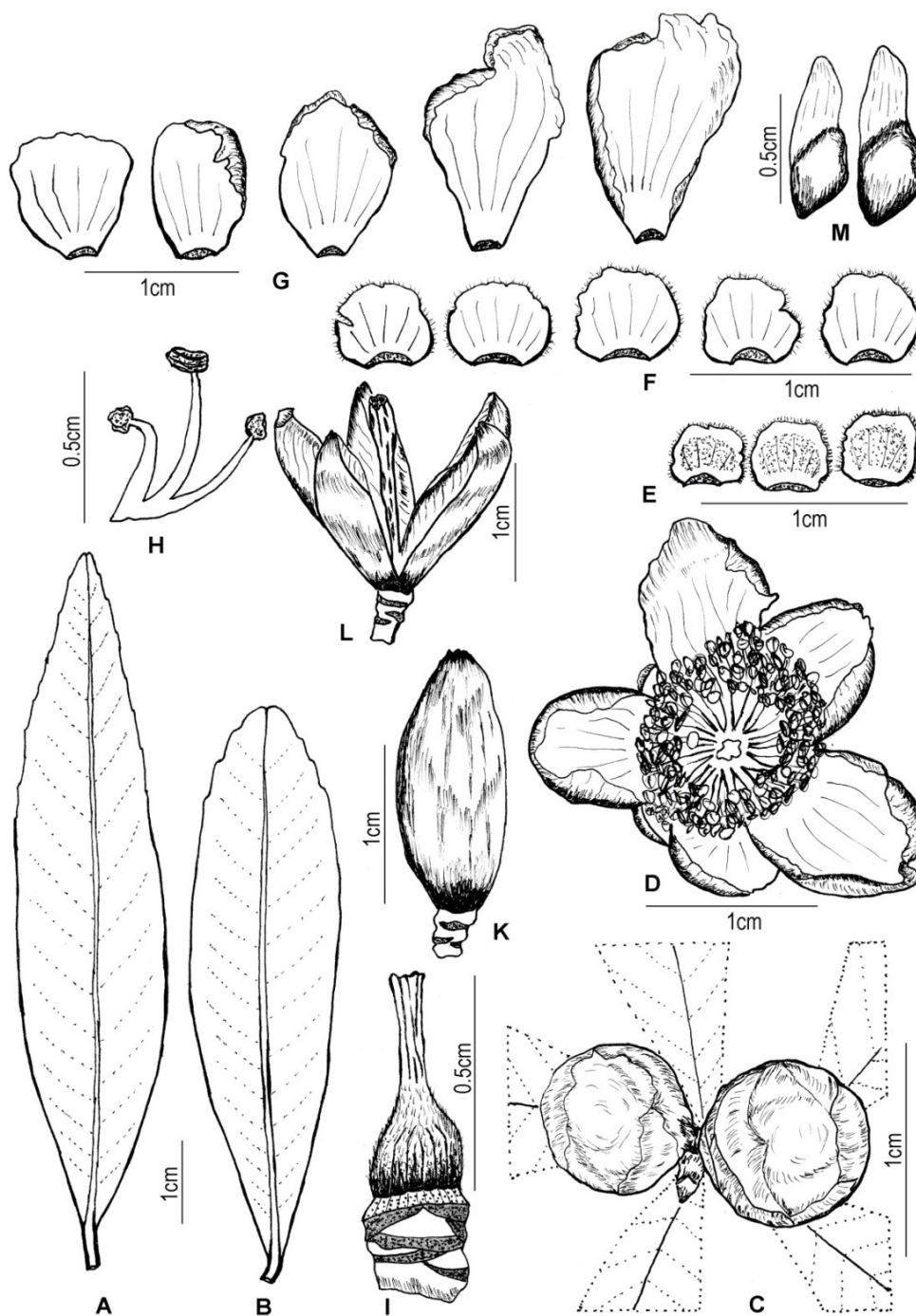
¹Faculty of Biology, Da Lat University, 01 Phu Dong Thien Vuong, Da Lat, Vietnam

²Faculty Bidoup-Nui Ba National Park, Da Nhim, Lac Duong, Lam Dong

³Faculty of Biology, VNU University of Science, 334 Nguyen Trai, Hanoi, Vietnam

Abstract: *Polyspora microphylla* Luong, Nguyen et Truong is a new species of tea family (Theaceae). Leaf blade narrowly oblong to oblanceolate, 4-7.5 cm long, 1.3-2 cm wide; apex obtuse and emarginate. Flowers sessile, 1-3 in a short raceme, 2.5-3.5 cm in diameter. Bracteoles 2-3, suborbicular, caducous, 3-4.5 mm in diameter, outside white villous. Sepals 5, suborbicular, 4.5-5 mm in diameter, outside white villous. Petals: 5, light yellow, broadly obovate, 1-2.2 cm high, 0.8-1.2 cm wide, outside is white villous. Ovary ovoid, 5-loculed, 3 mm high, 2.5 mm wide, white tomentose; style 3-4 mm long, basally white tomentose. Stamens are numerous and arranged in 3 whorls; filaments are yellow, 4-5 mm long, glabrous. Capsule oblong-cylindric, 1.6-2 cm high, 0.8-0.9 cm wide, dehiscing distally into 5 parts, columella stout, 1.3-1.5 cm long, with ca. 3-5 seeds per locule. Seeds together with wing 7-8 mm long, 3-3.5 mm wide.

Keywords: Đa tử trà lá nhỏ, *Polyspora*, new species.

Hình 1. *Polyspora microphylla* Luong, Nguyen et Truong

A., B. Lá; C. Cành mang nụ hoa; D. Hoa; E. Lá bắc nhỏ; F. Lá đài; G. Cánh hoa; H. Nhị; I. Bầu; K. Quả; L. Quả mở; M. Hạt (người vẽ Lương Văn Dũng).